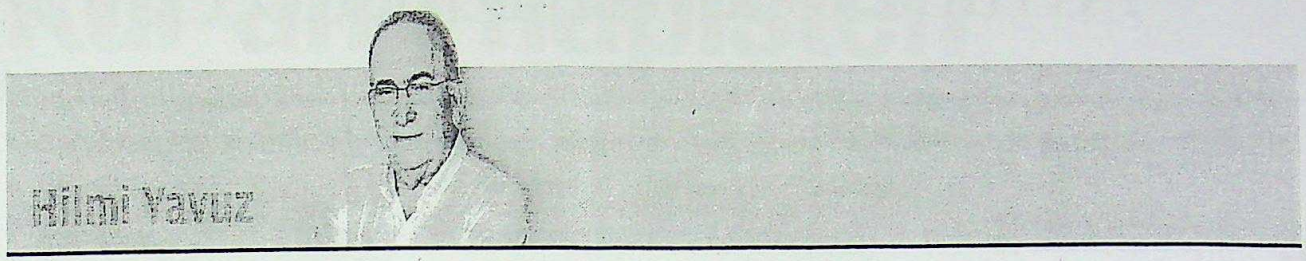
T.C
BAŞBAKANLIK
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği

Tarih : 01/04/2012
Gazete / Dergi : ZAMAN
Sayfa/ Sütun : 21/48
Konu Kodu : -4-

Tek Parti İktidarı ve Camiler [1]

Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) tek parti iktidarında, camilerin konumu, sürekli olarak bazı gerçekten vahîm birtakım iddia ve rivâyetlere konu olmuştur. İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Anadolu taşrasının bazı kasabalarında camilerin ve mescidlerin, depo veya ahır olarak kullanıldıklarına ilişkin, rivayete dayanan iddialar! Peki, bu rivayetlerin esası nedir, bir dayanağı var mıdır? Yoksa, gerçekten tek parti iktidarını vurmak için kasten uydurulmuş, kötü niyetli şâyialar mıdır bunlar?

'Tarih ve Toplum' Dergisi'nin Güz 2011 sayısında, A. Kıvanç Esen'in, 'Tek Parti Dönemi Cami Kapatma/Satma Uygulamaları' başlıklı, kapsamlı ve kusatıcı bir makalesi yayımlandı. Esen'in, Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünde hazırlanmış yüksek lisans tezinin 'gözden geçirilmiş ve yayına hazırlanmış hâli' olarak sunduğu bu makalede, cami kapatma/satma uygulamasının vakıf sisteminin tasfiyesi olarak değil de, 'tek parti iktidarının cami algısı çerçevesinde nasıl konumlandırılabileceği' bağlamında yorumlandığı bildiriliyor. Esen'in son derece geniş bir kaynak taraması sonucunda vardığı sonuç, 'Tek parti iktidarı[nın] bir mekân olarak camileri iki temel çerçevede konumlandır[dığıdır]': 'İlk olarak camilerin, insanların belirli aralıklarla, temel olarak dinî ritüellerini gerçekleştirmek için bir araya geldikleri toplanma mekânlarıdır. İkinci olarak ise, camiler, belirli bir dönemi simgeleyen mimarî mekânlardır.' Bu 'temel çerçeveler'den ilkinin, konunun olgu bağlamını oluşturması dolayısıyla ideolojik bir göndermesi yoktur. Fakat, ikincisi, yani camilerin tek parti iktidarı için, 'belirli bir dönemi simgeleyen mimarî mekânlar' oluşları, meselenin ideolojik bir bağlamı olduğunun işaretlenmesi anlamına geliyor ki, hiç şüphesiz, asıl önemli olan da budur!

Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) tek parti iktidarında, camilerin konumu, sürekli olarak bazı gerçekten vahîm birtakım iddia ve rivâyetlere konu olmuştur. Peki, bu rivayetlerin esası nedir, bir dayanağı var mıdır?

Esen'in makalesi, tek parti iktidarının sadece camileri değil, fakat 'her türlü toplanma mekânını muhalefetin yeşerebileceği olası odaklar olarak gör[düğünü]' gösteriyor. CHP iktidarı, bunları 'sivil toplum' örgütleri olarak ya 'kendilerini feshetmek zorunda bırakmış, ya da sıkı bir denetime tâbi tutmuştur.' 'Bazı dönemlerde', özellikle de Ramazan aylarında, camilerde verilecek 'vaaz mevzularının' denetlenmesinin, bizzat Emniyet Müdürlüklerince yapıldığı anlaşılıyor. Esen'e göre bu, 'iktidarın vaazları rejim için güvenlik problemi yaratacak bir faaliyet olarak görüyor olması[...]' anlamına gelmektedir. Bazı durumlarda denetim, meselâ Maraş'ta, 1936 yılında gerçekleşen bir olayda görüldüğü gibi, bizzat CHP İl Örgütü tarafından yapılmış, CHP İl yönetim örgütü başkanı [o dönemdeki deyişle, 'İl-yön-kurul Başkanı'] 'hem polis hem de yargıç kimliğine bürün[müştür]'. Esen bu durumu şöyle dile getiriyor: 'CHP İl-yön-kurul başkanı, Orhan Kemal'in Murtaza romanındaki Bekçi Murtaza karakterinin cisme gelmiş hâlidir: Yukarıda Allah, Ankara'da devlet ve hükûmet, Maraş'ta da İl-yön-kurul başkanı...'

Camilere gelince, Esen'in deyişiyle 'camilerin ötekileştirilmesi', tek parti iktidarının 1930'larda 'ulusal/modern mimariyi yeniden kurgularken, kemer ve kubbe gibi mimarî formlar[ı], Osmanlı ve Doğu ile özdeşleştir[mesi] ile başlamıştır: 'Artık ulusal mimaride kemer ve kubbenin, cami ve kervansarayın yeri yoktur.' Esen şunları yazıyor: 'Sonuç olarak Cumhuriyet dönemindeki "canlı" ve "hareketli" toplumsal hayat, mekân ve mimarî yapı bağlamında kalabalık meydan ve caddeler, tramvaylar, heykeller ve büyük binalarla simgeleştirilirken, Osmanlı "teokrasisi"nin "iğrenç" ve "kötürüm" zihniyeti ile Osmanlı toplumsal hayatının "durgun" ve "uyuşuk" yapısı camilerle simgeleştirilmiştir." [Esen, çift tırnaklı kelimeleri, '1933'te Maarif Vekâleti tarafından yayımlanan "Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyeti'ne: Nasıldı? Nasıl Oldu?" kitabından alıntılamıştır.]

'Camilere ne oldu?' sorusunun yanıtı ise, gelecek haftaya! h.yavuz@zaman.com.tr

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ